

Դ խոս ընդ երկար Գեղեցկությունն այս հետքերն անդրին, բայց հազիւ ըստի մը զայլ առած է սիմիոն Գեղեցիկը, և անս' կը թիթիւի բոլոր մարմնովը, երկու-տրական զօրաւոր ցունց մը կրած մարդու մը պէս: Վեհանշնչը չէ՛ որ կը գտնուի իր դէմը, այլ Նուարդը, անոր քայլը, իր անտիպական գեղեցկությունն բոլոր հմայքովը պնդում է:

Վահէի յանկարծական տեսքը կը շուարեցնէ հէք աղչիլը, որ այս անսահման հանգիստն արքայն է, իր քրոջը մոտ կը վազէ խելին, այս անսպասելի երջանկությունն աւետիքը տալով:

Վահէ, լուռ ու մտախոհ, զեռ պահ է անկային զոր անբացատրելի կրած էր Նուարդին: Այս ճշմարտութիւն ու անմահան ծաղիկը, կատարելա յանձնու-թիւն մը առած է հիմակ իր քրոջ՝ Վեհանշնչի հետ: Ու, այդ աղօտք պատահական զրաւունք, աչքին առջև կը թերէ իր խոսեցեացը, զոր ըսող մը ետքը իր անոյ պիտի ունենար, ուժը երկար տարիներու տաժաճագին բա-նանումով մը ետքը:

Գանի որ վարկեանքն Վեհանշնչի հետ իր մանկ, սիրտը արտիւն է հե-րազոյն յուզման մը եմթական: Հէք պարմանաճին, այս անակալի երանու-թիւնէն չլիարած, երեւում զայլովը կը յառաջանայ Վահէի ու հազիւ կարող կ'ըլլայ զանի մը բառ կախարչ, ձեռքի աննշտ սեղումով մը կը ետքը, ուր սրը-տին բովանդակ կարծար կը խոսանայ: Գիտեալ որքան բոլորովին կորսնցու-ցած է սակայն իր պատմական կենքի խանդոտ արեւուն: Երկարատե անստու-մը, հոգեկան սուր տաղանդներու միա-ցած, Գիտած ու հայտած է կարծես անոր էութիւնը, բայց աչքերը կը պա-հեն դեռ սիրող սրտի մը լոյս ճառա-գալովը:

4

Վահէ իր վրայ փոփոխությունն մը կը զգայ հիմակ, ու Վեհանշնչի տես-լական պատկերը կը ջնդեի հեռոգնութէ մը մօտէն: Իր Սքը, որուն համար եր-կար գիշերներ անցուցած էր անգրան, կիրորոնացած է ալ Նուարդի անձին վրայ, որու տեսքը կը խնդրեցնէ զինք, Վեհանշնչի անցեալ գեղեցկությունն վերանորոգելու անանկով անոր վրայ: Այլ ու միմիայն իր կիրքն ունի իր դէմ, ու իր զգացումներուն այն յեղակարծ այլափոխությունը սարսափով կը լեցնէ իր սիրտը: Աղետահի պաշար մըն է որ տեղի կ'ունենայ իր ներքը երկու Սէրերուն միջև, ու կը զգայ թէ Նուարդի վրայ՝ Վեհանշնչի է որ կը սիրէ դարձաւ:

Նուարդ հասկցած է թէ ինքն է հի-մակ Վահէի պատմական առարկան է թէ անկախ չունի իր քրոջ համար առ-ջինիկ սիրոյն այն բուռն շրայքը, որ այնպիսի աստեղ տաք չունիչով մը օժտ-ծ էր անոնց երազուն հոգին: Բայց ինքն այլ կը սիրէ զայն, թագուն այլ խո-րունկ սիրով մը, սակայն իր սիրելի քրոջ դէմ վատութիւն մը գործելու երկիւղը կը սարսափեցնէ զինք:

5

Օրը խաղաղ է ու երկինք ծիծաղ-կոտ, Լուսնակայն արծաթ չողերը անոյշ պայծառութիւն մը կը սփռեն, ու ծառի ճիւղերուն թէյ անտիւրները խաղաղան պատկերներ կ'ուրուալծեն ամէն դէ-մ: Վեհանշնչը պատկերու եղած է: Բայց անկողինն մտնելու առաջ, իր աննկատելի պատմականներէն մէկուն յիշատ, կ'ուզէ չնչիւ այն խնկաւտ բոլորը, զորս ու թերթն մէջ կը ծառայէին նորարար զա-լարները:

Թշուառ որբունին, ստանդուն հայե-ցողութիւնն մը մէջ ընկնողով, ապա-զային սիրոյ երջանիկ հեռանկարը աչ-քերուն առջև, ոսկի երանգներ կը հիւս-լուի, երբ յանկարծ, ծառերուն միջին թերթատուներն մէջ կը տեսնուին երկու անորոյ կէտեր, որոնք կը շարժուին զարթոնքով, մերթ լուսակային ազու-ցողներուն մէջ յայտնուելով ու մերթ խաւարին թանձր խաւերուն մէջ կոր-սալով:

Վեհանշնչը կը ըլլայ: Սիրտը կարծես դադար է բարակել: Յորք քրտիքն մը կը թրջէ ճակատը, ու մահուան ցուրտ յույզ մը կ'անցնի երանկներուն մէջէն: Յետոյ ուժգին ցունցով մը կը ցատքէ սուղէն, և պարտէզ կ'իջնէ յու-շին: Նոյն միջոցին ոտքերու թեկնէն աղմուկ է կը լսուի թառուած իր խո-րէն, ու երկու միջոց ձայններ ներգաղ-նակ հեծիքներ արձագանգ կուտայ իր անտիւրին: Գանի մը զայլ դէպի ետ կը նետուի իր միտքը ամփոփելու համար, բայց նորէն կը յառաջանայ, շուշնջ ընտան, զրեթէ կիսամուռ: Իր անթիւր-թառի անտիւրին կը սուղէ պահ մը թառուալծն ներս, ու ուժգին այլ ա-մուր սրտով ծաղիկ կ'ընէ երկար ատեն: Հակառակ իր դառն յուզումին, ո՛չ մէկ մանրամասնությունն չէ վերկած իր աչ-քին:

Ալ հասկցած էր ամէն բան: Վահէ և իր քրոջը, իրենց նորարարութիւնը սիրոյն անդինիկ վայելքը կը փոխանակեն ծա-ռերու մտերմ ջուրին տակ, աչքերէ

հեռու, գիշերական խորհրդաւոր շու-քին տակ, աչքերէ հեռու, գիշերական խորհրդաւոր լուսնի մէջ:

Նոյն պահուն ինչ անցած է արդեօք մտքին ու հոգիին մէջէն այս թշուառ էակնին, որ այնքան երկար տարիներ իր սրտին խորք պահած էր սուրբ սիրոյ մը աննշտանիկ ուխտը, և որ հիմակ իր յայտնուն փուլումը կը տեսնէ մէկ անկեղծութիւն մէջ: Ինք կը սիրէ միշտ Վահէն, բայց կը սիրէ նաեւ իր պտիկ-քայլը, Նուարդը և չուզեր որ իր եսա-մը անձնուիրութիւնն պատճառով զքե-րախա ըլլան անոնք, ու արցունքնե-րու մէջ, սրտի ճշմարիտ զանգութեամբ, կուտայ իր վերջին որդուն: Մոխիր տակ պիտի թաղէ առաջատու իր ոսկե-ղնիկ երազները, և Վահէի ու Նուար-դի միտքները պիտի իրականանայ:

Յովորդ առտու, Վահէ հետեւեալ երկտողը կը ստանայ Վեհանշնչէն:

«Մերինք Վահէ»,
«Երկար ատենէ ի վեր թու խոսա-
«Փոռներդ կը հաստատենք արդէն թէ
«Գաղտնած ես զիս սիրելէ: Այսօր ամէն
«բան հասկցում եմ:
«Ահ, որքան պիտի ուզէի հաւա-
«տալ որ տակաւին ամէն բան վերջա-
«ցած չէ՛ մեր մէջ, և թէ դուն դեռ
«կը պահես սրտիդ մէջ սիրոյ լուսնի
«կայծ մը ինձ համար: Ապրիլ թէ մտե-
«նիս, պէտք է դուք միացնէ՛ք ձեր
«սրտերը ու երջանիկ ըլլա՛ք: Եթէ
«այսօր, պիտի խորհն՝ թէ դուն նը-
«արդէն վրայ զիս կը սիրես հոգի, իսկ
«եթէ մեռնիս, մտածէ թէ քեզ պաշ-
«տող հոգի մը բարակած է երբեքսն այս
«կուրծքին տակ, ու արցունք չի՛ր մը
«կաթիկեղուր վրաս, եթէ օր մը գերեզ-
«մանս այցելես: Վեհանշնչէ»:

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Վահէի ու Նուարդի հարսանկան հանդէսէն ըստի մը որ ետքը, Վեհա-նորի սեւ դազալը դուրս էր հանուէր գիւղին անդուք մատուէն, ուր ինքը ակնատես եղած էր երկու սիրելիներ-րու երջանկությունն և խաղաղ մահով մը աչքերը փակած:

ԳԵՂՈՐԳ ՍՈՒՐԵՆԵԱՆ

Ժամանակաւ Սպանիոյ մէջ մարդուն մէջը ամուսնանալու արմատներէն շնորհիւ ցոյց տալով, իր բարի թանկանային միջոցներով կը նշանուի գեղեցիկ դէմքերի մը հետ, (կերեւալ որ ի վաղուց անտի աշխու թանկաններէն անհնգ խելավորութիւն կ'ընէին արդէն)։ Աստուած թողութիւնն է... պարկեշտութիւն շնորհեցէ)։ Մեր նշա-նուած մարդու կը արագապ ամուս-նական կենսակից վրայ դադարաւ մը ունենայու համար բարեպաշտ (Յովորդ) անձի մը զինովը կը հարցնէ։

—Ամուսնանալու հետմուտ եմ, ըսէ ինքի որ երջանիկ պիտի ըլլա՞մ ընտանեկան կենսակից մէջ։

Բարեպաշտի իր սովորական խո-րանակութեամբ, քիչ մը մտածել ու կարծեցեալ սուրբ գրեթէ թղթաւեղ յետոյ տալէ կը պատասխանէ։

—Երկու զաւակ պիտի ունենաս դուռն։ Մին՝ ոսկոր ու միւս կարող պիտի ըլլայ Սպանիոյ մէջ, իսկ միւսը՝ սուտ խոտոց ու դրամ կ'ըլլայ։ Անս քեզ հա-մար Աստուծոյ կ'աւարտ։

Այս շարքաւորակ պատգամն այ-լալաւ, մեր մարդու կը շնորհ իր զա-նանային վրայ վաղելով խելովը տե-ղեկացնէ յետոյ՝ կ'աւելցնէ։

—Աման՝ Տէր հայր, չեմ ուզեր, նշանու եմ ըրէ։ Կայտի ամուսնանալ։ Գիտեալ որքանք բանալու ժամանակ չունիմ ես։

Նորամուտ թանկան կ'ապահովցնէ զինքը՝ փաշտութիւն ընելով։

—Էհ, ինչ կայ եղբի աղչաքի այ-լալալու։ Այն տղայ որ միւս ու ոսկոր կարող պիտի ըլլայ, վերաբեր ըր-իսկ միւսը՝ որ սուտ խոտոց ու դրամ կ'ըլլայ պիտի ըլլայ, այն ալ... փա-տարան կ'ընես։ Ու այս կերպով նորէն Աստուծոյ կամքը եղած կ'ըլլայ։

Վերաբերութիւնը նորին արեւտ մըն է, այնպէս որ ամէն մարդ վիրա-բոյժ չի կրար ըլլալ, միջոցն բժշկի... (ես ալ, զոր օրինակ, ըրի մը սուրբու-ն)։ Վերաբեր սովորաբար բժշկիկն աւելի կը շահի և այս մասին կրնամ ը-սել — զուարթակ բառակազմով — թէ, «Եստերուն աչքը... սուրբու իմեր-եսնի վատակին մէջն է» (նախանձու-նեմը)։

Մեր վիրաբոյժ ու անխաղճներէն անոնք որ կարելի է չեն տեղեկացած տակաւին, անշուշտ պիտի ուրախանա-ն երբ իրենց իմացնեմ թէ՛ Ամերիկացի-ն, Մը. Թէլլերին, նոր նիւթ (դեռ) մը գտած է որ առաջին կարգի հեմո-տիք (արեան հոսումը դադարեցնող) յատկապէս ընդունի։

Այդ նիւթը — որու անունն է «առ-բէնալին» — շատ մեծ դժուարութիւն-ներով ձեռք բերած է յիշուող Ամերի-կացի գիտնական և որուն մէկ քիւնը 200,000 Քր. ի սարսքը կ'ըլլայ։ Ի ա-րեւաբանաբար «առբէնալին» ամուս-նալը բանականութեամբ աղբիւրք է։ Մէկ կրնամ մէկ լիթր չուրին մէջ՝ ընտր-«ստիկան» կ'ըլլայ։ Մը. Թէլլը-միս՝ albuminoide հիւթը բազած է «քաղցի» (նոգական պղտիկ հոյզ) և թիկանութեան (պիտիւնի) վերի մասին մէջ գտնուող glande surrenalese: Առաւելակնի ուրիշսիտէնէն» երբ քանի-ն կը կարելի ողջ մնի մը մէջ մղուի մա-հաւոր «բաղալը» դրեկով, հոտուղէն անմիջապէս արեւել կը քաշուի ու միւր կը մնայ սպիտակ։ Այն ատեն վիրաբոյժ կրնայ ձեռքը, կորել վէրքը կատարել տեսողութեամբ, ինչ որ զվրութիւն մը կ'ընծայ, որովհետեւ վէրքն արեւն չի հոտելով, գործողութեան ամենակար-ւոր արդեւը մէջտեղէն կը վերնայ։ Տարակուս չկայ թէ, «առբէնալին» շատ մեծ ծառայութիւններ պիտի մա-տուցանէ վիրաբույժներուն և ու արդէն այսօր Ամերիկայի մէջ անխաղճները ամուս-նալը յաղողութեամբ կը գործանե-ն par instillation (կամ իր կամի վազ-ցնելով)։

Մէր էր թէ սա գիտնականը եղա-նակ մըն ալ գտնալով ոսկին կամի կ'ընէ... մը գրաւաններուն մէջ վազ-ցնելու համար։

Արծաթին արծեւը քանի տարիներէ ի վեր ինկած է, սակայն հիմա մեծ կա-րծաթութիւն կ'աւանդէ այդ սպիտակ ու չողչողուն մուտքը, գէթ բժշկութեան մէջ Ուրու մօտէն կ'անցնէ թէ՛ ար-ծաթը... միջոցներ ջնջելու յատկա-թիւնը ունի։ Անոր համար է որ թը-ռուառական դրամ... փոխանակ չէ՛ որպիսի որ ալ հարուստներուն քուղը-սին։

Վերջերս Գեղարմուկի մէջ նոր զեղ մը գտնուած է որ «քանիքորը դարձ-բանալ» տիպոսին կ'արժանանայ։ Առաւել քաղցիւտ և կամ, քաղաւ-կոյ» (argent colloidal ou collargo) — այսինքն՝ «արծաթը չուրին մէջ երկ-որակաւութեամբ հալած» կը նշանակէ։

Անս այս է անուրաք այդ հրաշալի դե-ղին, որ իր առաջին փորձին մէջ իսկ զայնպիսի յաղողութիւններ ձեռք ձգած է։ Ամէն այս հիւսնալութիւնները՝ ու-րոնք միջոցներէն առաջ կուգան և հետեւաբար փոխանակի են, եթէ այդ

«քաղաւկոյ»-ով դարմանուելու ըլլան, ապաքնութիւնն ապահով է։ Տա-կաւին առիթը չունեցան քաղաւկոյ և ժամանակի վրայ փորձելու այդ հրա-շալի զեղը, բայց ես յուսով եմ որ ա-սիկա ետևումը ինչի ալ պիտի յաղթէ։ (Կարածն արժաթը ինչի չենք որ)։

Ձեռք կրնա ուրանալ թէ բժշկու-թիւնը օր ըստ օրէ յառաջդիմելու վրայ է. բայց ինչո՞ւ հակադարձաբար կենա-նական կենսակից վրայ դադարաւ մը ունենայու համար բարեպաշտ (Յովորդ) անձի մը զինովը կը հարցնէ։

Արծաթին բժշկական յատկութիւ-նը շատերուն կատակի նիւթ եղած է հիմակ։

Վերջերս Բեռլինի մէջ «Հայ-Լաֆ» դասակարգին պատկանող կին մը, գաղ-տաղով (և կատակաբանութեամբ) 40 արծաթ մէծիւ կը գրաւան զորս սաղմը գտնուող սեղանի մը վրայ դրած էր իր ամուսինը պահ մը առաջ։ Ի դուրս այդ դրամը փնտելու կ'ընէ երկու և վեր-ջապէս համբերութիւնը հանելով կ'ըն-չը կը հարցնէ։

—Ան 40 արծաթ մէծիւ դրի ըրի մը առաջ, ո՞ր գաղան բան մը չլսած։ —Ես առի, կը պատասխանէ կինը փաշտելով։

